

การสร้างสรรค์หนังสือชุดลำปางศึกษาโดยความร่วมมือของเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่น

Creation of Book Series in Lampang Studies by the Cooperation of Network of Local Academics

ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น¹

Phairot Chaimuangchun

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์ผลงานด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางโดยความร่วมมือของเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่นให้เป็นเอกสารอ้างอิงทางวิชาการสำหรับเผยแพร่แก่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางและประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นหนังสือรวมบทความทางวิชาการจำนวน 3 เรื่องที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ ประกอบด้วยหนังสือเล่มแรกชื่อ “ลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ” จัดทำครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2544 หนังสือเล่มที่สองชื่อ “2 ฟากแม่วัง 2 ฟันนครลำปาง” จัดทำครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2551 และหนังสือเล่มที่สามชื่อ “ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง” จัดทำเมื่อปี พ.ศ.2559 หนังสือเหล่านี้ได้สะท้อนถึงความก้าวหน้าทางวิชาการด้านท้องถิ่นศึกษาและก่อให้เกิดความมีสุนทรียภาพทางวัฒนธรรม การสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นมีความเข้าใจเรื่องราวท้องถิ่นของตนเองและเกิดความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

คำสำคัญ : การสร้างสรรค์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, ลำปาง

Abstract

This academic article aims to produce the Lampang Local History Knowledge Books as an academic reference for dissemination to educational institutions in Lampang Province and the general public by the network of local academics.. Three books contain academic articles, which the creator has acted as an editor. They contain the first book titled “Lampang at the Age of a Century” was first published in 2001. The second book titled “Two Sides of Mae Wang Two Sides of Lampang City” was published for the first time in 2008 and the third book titled “A hundred years has changed Lampang changes ” made in 2016. This knowledge books reflect the academic advancement of local studies and create cultural aesthetics, create awareness for local people to understand their own local stories and until the birth of love and pride in the local area.

Keywords : creation, local history, Lampang

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยวและการบริการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

E mail : phairot_chai@rmu.ac.th

* Manuscript received April 26, 2021; revised May 22, 2021 and accepted June 26, 2021

บทนำ

เมืองลำปางเป็นเมืองเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของภาคเหนือตอนบนได้พบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยทวารวดีหรือยุคชวา เช่น วัดบ้านเจียงร้าง วัดคูขาวคูแควร้าง และวัดคูคำซึ่งได้พบพระพิมพ์ดินเผาแบบศิลปะทวารวดี (สุรพล คำวิหิตกุล, 2562) และในสมัยล้านนาเช่น ภาชนะดินเผาสันกำแพง และแหล่งเตาเวียงกาหลง (วรวิทย์ สุมาลัย, 2556) จึงยืนยันว่าเป็นเมืองเก่าร่วมสมัยกับอาณาจักรทวารวดีหรือลุ่มน้ำปิงอันเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของภาคเหนือตอนบนเรื่อยมาจนถึงสมัยล้านนาและรัตนโกสินทร์ เมืองลำปางมีมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญเช่น วัดเก่าแก่ เรือนไม้ ตลาดเก่า สถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า วัดพม่า ความเชื่อเรื่องการนับถือผี เป็นต้นซึ่งเกิดจากพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยต่างๆ เป็นแรงผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นโดยเฉพาะแรงผลักดันที่ครั้งหนึ่งเมื่อประมาณกว่า 150 ปีที่แล้วเมืองลำปางเป็นศูนย์กลางของการทำป่าไม้ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของภาคเหนือตอนบนทำให้เมืองลำปางมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและเป็นชุมชนนานาชาติที่มีคนหลากหลายชาติพันธุ์เข้ามาอยู่อาศัยเช่น ชาวตะวันตก คนจีน ชาวพม่า ชาวไทยใหญ่ ชาวอินเดีย และชาวกัมพู (ขมุ) เป็นต้น ความเจริญทางเศรษฐกิจของเมืองลำปางเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เมืองลำปางมีความสำคัญในช่วงสมัยหนึ่งเช่น เคยมีท่าเรือขนาดใหญ่ที่ทำการค้าระหว่างภาคเหนือตอนบนกับภาคกลางที่ตลาดจีนหรือรู้จักกันนามของกาดกองต้าซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าที่รับของมาจากตอนบนของภาคเหนือเช่นสินค้าประเภทของค้าและส่งออกไปสู่ภาคกลางของไทย (กิตติศักดิ์ เสงษ์ภูิกุล, 2552)

ต่อมาในช่วงที่รถไฟสายเหนือมาถึงเมืองลำปาง พ.ศ.2459 ความเจริญทางเศรษฐกิจของเมืองลำปางได้ย้ายจากตลาดจีนมาที่สบตุ๋ยซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟนครลำปาง การเกิดขึ้นของสถานีรถไฟนครลำปางได้สร้างความเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้แก่เมืองลำปางเพราะรถไฟได้นำความทันสมัยจากกรุงเทพมหานครมาสู่เมืองลำปาง (ภิญญาพันธุ์ พจนะลาวัณย์, 2561) สถานีรถไฟจึงเป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างเมืองลำปางและกรุงเทพมหานครในช่วงเวลาก่อนที่อุโมงค์ขุนตานจะขุดเสร็จและมีการเปิดสถานีรถไฟเชียงใหม่ซึ่งใช้ระยะเวลากว่า 6 ปีเมืองลำปางถือเป็นเมืองที่เจริญทางเศรษฐกิจและทันสมัยที่สุดของภาคเหนือตอนบน ต่อมาเมื่ออุโมงค์ขุนตานขุดเสร็จในปี พ.ศ.2464 ความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมได้กลับไปสู่เมืองเชียงใหม่ ในปัจจุบันความเป็นเมืองเก่าของเมืองลำปางยังได้ปรากฏชุมชนโบราณหรือเมืองเก่าที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครลำปางซึ่งคณะกรรมการพัฒนาและอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ประกาศขึ้นทะเบียนให้เป็น “เมืองเก่าลำปาง” ที่สมควรอนุรักษ์เมื่อปี พ.ศ.2553 เพราะเป็นเมืองที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และมรดกวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนโดยมีรากฐานของอดีตเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงต่อไปในอนาคต

ในระยะแรกความสนใจเกี่ยวกับความรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองลำปางได้เริ่มต้นที่การศึกษาในพื้นที่เมืองเก่านครลำปาง โดยกลุ่มบุคคลรุ่นแรกที่เริ่มต้นศึกษาประวัติศาสตร์ได้แก่นายแสน ธรรมยศ (ส.ธรรมยศ) นายศักดิ์ รัตนชัย และกลุ่มอาจารย์วิทยาลัยครูลำปาง (ต่อมาคือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โดยนายแสน ธรรมยศ ซึ่งรู้จักในนาม “ส.ธรรมยศ” เป็นชาวลำปางโดยกำเนิด เป็นนักเขียนวิจารณ์ทางการเมืองและสังคมที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ มีผลงานทางวิชาการมากมายที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักคือหนังสือเรื่องพระเจ้ากรุงสยาม ในส่วนผลงานที่เกี่ยวกับความรู้เรื่องเมืองลำปางนั้น นายแสน ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ประวัตินครลำปาง” ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.2492 (กัญญาพันธุ์ พจนานวนิชย์, 2558) คนต่อมาคือ นายศักดิ์ รัตนชัย นักหนังสือพิมพ์ที่สนใจค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองลำปางจนสามารถยกระดับตนเองมาเป็นผู้รู้หรือ “ปราชญ์ท้องถิ่น” มีคนยกย่องว่า “อาจารย์” นายศักดิ์ รัตนชัยถือเป็นบุคคลรุ่นแรกที่เป็นทั้งผู้สร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์จำนวนมากและเผยแพร่ความรู้ในขณะเดียวกัน ด้วยความเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่เป็นที่รู้จักในสังคมภาคเหนือ โดยผ่านสื่อที่ตนเองเป็นบรรณาธิการคือ หนังสือพิมพ์เสียงโยนกและกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมลำปาง ข้อเขียนทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองเก่านครลำปางของนายศักดิ์ รัตนชัยได้รับการยอมรับจากภาคราชการนำไปตีพิมพ์ลงในเอกสารหรือหนังสือที่ระลึกต่างๆ เช่น งานฉาบปกกิจศพ งานฉลองวัด งานเปิดสถานที่ราชการ เป็นต้น โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ.2512 ผลงานที่โดดเด่นของนายศักดิ์ รัตนชัย คือ บทความเรื่องประวัตินครลำปางที่ให้ความรู้เรื่องเมืองเก่านครลำปาง โดยนายศักดิ์เป็นบุคคลแรกที่ระบุว่าเมืองเก่านครลำปางรุ่นแรกมีลักษณะเป็นรูปหอยสังข์ งานเขียนของศักดิ์ รัตนชัยเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสการอนุรักษ์โบราณสถานในยุค ปี พ.ศ.2500 ความเป็นท้องถิ่นนิยมที่มุ่งปฏิวัติระบอบกษัตริย์โบราณ และการยกย่องเชิดชูเจ้านายลำปางให้กลับคืนมาภายหลังการล่มสลายของระบบเจ้านายในท้องถิ่นล้านนา (วิเชต ทวีกุล, 2561) แต่อย่างไรก็ตามบทบาทของนายศักดิ์ รัตนชัยได้เริ่มลดลงด้วยอายุที่สูงวัยมากขึ้นและนักวิชาการรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทน

ในช่วงปี พ.ศ.2520 กลุ่มอาจารย์วิทยาลัยครูลำปาง (ต่อมาคือมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) นำโดยรองศาสตราจารย์ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น และผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสงค์ แสงแก้วได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองเก่านครลำปางโดยเฉพาะการอนุรักษ์เมืองเก่านครลำปางและเขียนบทความผ่านหนังสือพิมพ์สยามโพสต์ (กัญญาพันธุ์ พจนานวนิชย์, 2558) เช่นงานเรื่องการศึกษาหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดลำปางของประชัน รักพงษ์และคณะ (2535) แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาของกลุ่มอาจารย์วิทยาลัยครูลำปางส่วนใหญ่เป็นข้อมูลพื้นฐานเท่านั้น มิใช่งานที่ผ่านการวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สมัยใหม่แต่ประการใด แม้ว่าในสังคมลำปางจะมีการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์และมีการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ในระดับหนึ่ง แต่องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมดังกล่าวยังเป็นเพียงข้อมูลพื้นฐาน ไม่เพียงพอที่จะเป็นชุดความรู้ประกอบการศึกษาด้านประวัติศาสตร์และอธิบายเกี่ยวกับแหล่งประวัติศาสตร์ในเชิงลึกได้ พบว่า ชาวชุมชนและสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางยังขาดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และองค์ความรู้ที่มีอยู่ก็ยังไม่มีความสมบูรณ์เพียงพอ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมสมัยในช่วง 100 ปีของการเปลี่ยนสังคมลำปางให้ทันสมัยแบบกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในสังคมลำปางจนมีผลสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงต้องการให้มีการสืบค้นองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางให้

เป็นระบบและมีความลึกซึ้งยิ่งขึ้น ตลอดจนจัดทำเป็นหนังสือประวัติศาสตร์เพื่อเผยแพร่ในสังคมท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งจะทำให้เกิดการรับรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ผู้สร้างสรรค์ในฐานะบรรณาธิการหนังสือรวมบทความทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเห็นความจำเป็นที่ต้องสร้างความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองลำปางจึงได้ริเริ่มทยอยจัดทำหนังสือชุดลำปางศึกษาจำนวน 3 เล่มด้วยความตั้งใจที่จะสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยรวมมือกับเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่น

ภาพที่ 1 หนังสือชุดลำปางศึกษาจำนวน 3 เล่ม

แนวคิดในการสร้างสรรค์

1. แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ซึ่งมีหน่วยขนาดเล็กในลักษณะชุมชนหรือพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน โดยมองถึงมิติของเวลาที่เกิดความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องพิจารณาในมุมมองแบบคนในเพื่อมองให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นจากปัจจัยภายในเป็นจุดเริ่มต้น (ขงยุทธ ชูแว่น, 2562) และพิจารณาถึงบริบทที่ใหญ่กว่าที่เข้ามามีผลกระทบต่อท้องถิ่นประกอบด้วย นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ยังเป็นการเล่าเรื่องอดีตที่ถูกรื้อฟื้นขึ้นจากนักประวัติศาสตร์ในปัจจุบันที่สร้างโครงเรื่องตามมิติของเวลาที่มีการพัฒนาการจากจุดเริ่มต้น ส่วนกลางของเรื่องและจุดจบโดยมีการอธิบายถึงเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อเรื่องราวเหล่านั้น (ธงชัย วินิจจะกูล, 2562) หรืออีกนัยหนึ่งประวัติศาสตร์ก็คือการสร้างคำอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เป็นเรื่องราวของคนหลากหลายกลุ่มที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น มิใช่เป็นการศึกษาประวัติตามกรอบแบบรัฐชาติเหมือนประวัติศาสตร์แห่งชาติที่พบเห็นทั่วไป ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงสังคมท้องถิ่นภายใต้เงื่อนไขการกระทำของกลุ่มคนท่ามกลางเวลาหนึ่งซึ่งจะมีเงื่อนไขแตกต่างกันไปตามมิติของเวลา (อดิศร ศักดิ์สูง, 2558) การที่เราสามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลงสังคมท้องถิ่นก็คือเข้าถึงมิติของเวลาในประวัติศาสตร์ซึ่งจะช่วยทำให้ผู้ศึกษาเรียนรู้ได้เกิดดุลยภาพทางความคิด มองเห็นความเปลี่ยนแปลง ความเจริญ และความเสื่อมของสังคม โดยเฉพาะท้องถิ่นตามเงื่อนไขทั้งภายในและภายนอกสังคมท้องถิ่นแห่งนั้น การที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลทำให้ท้องถิ่นต่างๆ เกิดความโหยหาเรื่องราวของอดีต เพราะการศึกษาเรื่องราวของอดีตจะเป็นไปเพื่อเข้าใจตนเองและเข้าถึงความเป็นตัวของตัวเอง จึงทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งได้กลายเป็นเสมือนสมบัติที่มีคุณค่าประกอบกับกระแสของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวต่างก็ปรารถนาจะแสวงหาความรู้และเข้ามาสัมผัสความเป็นท้องถิ่นเพื่อความเข้าใจตนเองและสังคมแห่งนั้น (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2556) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมทั้งนี้จะได้ดำเนินการผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เน้นการค้นหาคำความรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์รูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของคนในสังคมท้องถิ่นไปพร้อมกัน

2. แนวคิดการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาคนโดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อการเรียนรู้เพื่อให้เกิดกระบวนการที่กระตุ้นก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองในมิติต่าง ๆ การจัดการเรียนรู้มีหลายลักษณะในที่นี้จะกล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยของแต่ละสังคม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560) ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมคือ กระบวนการพัฒนาคนโดยใช้ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือหรือสื่อ เช่น กิจกรรมทางวัฒนธรรม พิพิธภัณฑน์ หนังสือความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นต้น การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจะนำไปสู่การขับเคลื่อนสังคมการเรียนรู้ด้วยมิติทางวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้คนได้เกิดความรักความภาคภูมิใจในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของตนเองและร่วมมือกันพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืนบนฐานของความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลำปางเป็นเมืองที่มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรแก่การศึกษามากมายและได้มีภาคประชาชนให้ความสนใจจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมเช่น โครงการพัฒนาชีวิตสาธารณะ-ท้องถิ่นน่าอยู่จังหวัดลำปางโดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โครงการบูรณะวิหารพระเจ้าพันองค์วัดปงสนุกของชุมชนปงสนุกและคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การฟื้นฟูถนนคนเดินภาคองค้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนกองค้ำและเทศบาลนครลำปาง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามในการแสวงหาพื้นที่สาธารณะและสร้างความเป็นตัวตนให้แก่สังคมลำปาง (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2559 ก) ดังนั้นหนังสือด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในเติมเต็มการพัฒนาคนในสังคมท้องถิ่นให้

เกิดความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นของตนเองอันจะนำไปสู่ความรักในมาตุภูมิและร่วมกันสร้างสรรค์ท้องถิ่น บนฐานความรู้ การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมควรสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นโดยมีสถาบันการศึกษาหรือองค์กรเป็นแกนนำในการเผยแพร่ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมไปสู่ประชาชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องจึงจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์

เพื่อสร้างสรรค์หนังสือด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปาง โดยร่วมมือของเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่นให้เป็นเอกสารอ้างอิงทางวิชาการสำหรับเผยแพร่แก่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางและประชาชนทั่วไป

ภาพที่ 2 หนังสือเรื่อง “ลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2559

กระบวนการสร้างสรรค์

หนังสือชุดลำปางศึกษานี้เป็นหนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการจำนวน 3 เล่มซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการและร่วมมือกับเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่น โดยเป็นผู้ดำเนินการหลักทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางประเด็นในหนังสือแต่ละเล่ม การหางบประมาณการพิมพ์ กำหนดชื่อผู้เขียนบทความ การเชิญผู้เขียนบทความ การประเมินเนื้อหาของบทความ การหาภาพถ่ายเก่ามาประกอบ การประสานงานกับโรงพิมพ์ และการเผยแพร่หนังสือไปยังสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางและทั่วประเทศ ตลอดจนการจัดประชุมวิชาการเพื่อให้ความรู้จากหนังสือที่จัดทำขึ้นสู่สังคมท้องถิ่น อนึ่งหนังสือทั้งสามเล่มนี้ได้ดำเนินการสร้างสรรค์คนละช่วงเวลา หนังสือเล่มแรกคือ “ลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ” จัดทำครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2544

หนังสือเล่มที่สองชื่อ “2 ฟากแม่วัง 2 ฟุ้งนครลำปาง” จัดทำครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2551 และหนังสือเล่มที่สามคือ “ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง” จัดทำเมื่อปี พ.ศ.2559 ซึ่งมีรายละเอียดการสร้างสรรคดังนี้

1.การกำหนดประเด็นของหนังสือ

ผู้สร้างสรรคมีความสนใจทางวิชาการในประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นลำปางเป็นพื้นฐาน ดังนั้นการกำหนดประเด็นหรือ Theme หลักของหนังสือคือประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นลำปางซึ่งเป็นประเด็นที่มีขอบเขตที่ไม่แคบหรือไม่กว้างจนเกินไปทำให้สามารถหาผู้เขียนบทความได้ง่าย ตลอดจนยังเป็นเรื่องที่มีความน่าสนใจต่อการศึกษาไม่ว่าเวลาจะเปลี่ยนไป เพราะสังคมท้องถิ่นมีความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา การที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นแต่ละแห่งยังคงเป็นเรื่องราวที่ผู้คนแสวงหา สังเกตได้ว่าหนังสือที่ผู้สร้างสรรคจัดทำขึ้นแม้จะมีช่วงระยะเวลาที่ห่างกันในแต่ละเล่มถึง 7-8 ปี หรือแม้กระทั่งในปัจจุบันความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นก็ยังคงอยู่ในความสนใจทางวิชาการของผู้คนอยู่เสมอ

2.การหางบประมาณในการจัดพิมพ์

การจัดพิมพ์หนังสือชุดลำปางศึกษาเป็นความตั้งใจของผู้สร้างสรรคที่ประสงค์ให้สังคมเมืองลำปางได้มีหนังสือทางวิชาการที่ทรงคุณค่าและเหมาะสมต่อการศึกษา หนังสือทั้งสามเล่มนั้นผู้สร้างสรรคได้นำเสนอโครงการเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานระดับจังหวัด เช่น หนังสือเรื่องลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ มีการจัดพิมพ์สองครั้ง ครั้งแรกได้รับงบประมาณจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และครั้งที่สองได้รับงบประมาณจากจังหวัดลำปาง ส่วนหนังสือ เรื่อง 2 ฟากแม่วัง 2 ฟุ้งนครลำปาง มีการจัดพิมพ์สองครั้งเช่นกันโดยครั้งแรกได้รับงบประมาณจากเทศบาลนครลำปาง และครั้งที่สองได้รับงบประมาณจากจังหวัดลำปาง และเล่มสุดท้ายคือหนังสือเรื่องร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลงได้รับงบประมาณจากจังหวัดลำปาง ในการขอรับงบประมาณสนับสนุนการจัดพิมพ์จากเทศบาลนครลำปางและจังหวัดลำปาง ผู้สร้างสรรคได้นำต้นฉบับของหนังสือและไปเข้าพบกับนายกเทศมนตรีนครลำปางและผู้ว่าราชการจังหวัดลำปางด้วยตนเองเพื่อนำเสนอให้ผู้มีอำนาจอนุมัติงบประมาณได้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของการสร้างความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งทุกครั้งที่เดินทางไปเข้าพบก็จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยตลอด

ภาพที่ 3 หนังสือเรื่อง “2 ฟากแม่บ้าน 2 ฟังนครลำปาง” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อปีพ.ศ.2558

3. กำหนดชื่อผู้เขียนและการเชิญชวนให้เขียนบทความ

การจัดทำหนังสือชุดลำปางศึกษานั้น ผู้สร้างสรรค์เห็นความสำคัญของการสร้างเครือข่ายทางวิชาการกับนักวิชาการด้านท้องถิ่นศึกษาทั้งในจังหวัดลำปาง และมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศซึ่งก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและภาคภูมิใจในผลงานทางวิชาการไปพร้อมกัน จึงได้กำหนดชื่อผู้เขียนบทความโดยแสวงหากุศลที่มีความสนใจเรื่องเกี่ยวกับลำปางศึกษา หรือล้านนาศึกษาให้ได้จำนวนประมาณ 10-15 คน และได้ติดต่อเชิญให้ส่งบทความมาลงตีพิมพ์ในหนังสือที่จะได้ทำทำขึ้น ทั้งนี้ได้แจ้งประเด็นหรือหัวเรื่องของหนังสือแต่ละเล่ม จำนวนหน้า และกำหนดระยะเวลาของการเขียนซึ่งส่วนใหญ่ก็จะส่งบทความได้ตรงเวลา ผู้สร้างสรรค์จะให้ระยะเวลาในการเขียนบทความประมาณ 4-6 เดือน การเชิญผู้เขียนส่วนใหญ่ได้พิจารณาถึงความรู้ความสามารถของผู้เขียนและความสนใจในประเด็นที่เกี่ยวกับลำปางศึกษาหรือล้านนาศึกษาซึ่งมาจากหลากหลายสาขาวิชาเช่น ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ รัฐศาสตร์ เป็นต้น

4. การประเมินเนื้อหาและรวบรวมบทความ

ในขณะที่ผู้สร้างสรรค์ได้จัดทำหนังสือชุดลำปางศึกษาช่วงปี พ.ศ.2544-2551 ระบบการประเมินบทความ (Peer Review) ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายเหมือนเช่นในปัจจุบัน จึงไม่ได้มีการเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบันมาร่วมตรวจทานผลงานแต่ประการใด และระยะแรกของการแสวงหาผู้เขียนที่เกี่ยวกับลำปางศึกษาหรือล้านนาจะมีจำนวนจำกัดทำให้บทความที่ส่งมาเป็นบทความรับเชิญ แต่อย่างไรก็ตามผู้สร้างสรรค์ได้ใช้วิธีประเมินและเลือกสรรผู้เขียนบทความก่อนที่จะติดต่อขอบทความซึ่งพบว่า บทความส่วนใหญ่ที่ส่งมานั้นอยู่ในระดับที่มีคุณภาพเพียงพอต่อการเผยแพร่และสร้าง

ความรู้ใหม่ให้แก่สังคมท้องถิ่นลำปาง รวมทั้งหากบทความฉบับใดจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ผู้สร้างสรรค์จะติดต่อเพื่อขอให้ผู้เขียนบทความช่วยเพิ่มเติมหรือปรับปรุงซึ่งได้รับความร่วมมือด้วยดี เนื่องจากบทความที่ลงเผยแพร่ไม่มีค่าตอบแทน การได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่จึงถือว่าเป็นคุณค่าอย่างหนึ่ง แทนตัวเงินที่ผู้เขียนจะได้รับและเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของแต่ละคนให้เป็นที่รู้จักในสังคมท้องถิ่น

5.รายชื่อของบทความในหนังสือชุดลำปางศึกษา

5.1 หนังสือเรื่องลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ จัดพิมพ์ครั้งแรกโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ลำปางเมื่อ พ.ศ.2544 จำนวน 500 เล่มและจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 โดยจังหวัดลำปาง เมื่อ พ.ศ.2559 จำนวน 1,000 เล่มประกอบด้วยบทความที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นลำปางจำนวน 10 เรื่องและมีจำนวน 218 หน้า (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2559) เขียนโดยกลุ่มนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือและผู้สนใจด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมล้านนาประกอบด้วย

5.1.1 บทความเรื่อง “ปัญหาทางประวัติศาสตร์ของเมืองลำปาง”ของศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุรพล คำริห์กุล ศาสตราจารย์เกียรติคุณภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.1.2 บทความเรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของการค้าขายในลำปางตั้งแต่ปลายคริสต์วรรษที่ 19 ถึงค.ศ.1939” ของ มาร์โก วิ.พาเทล นักวิจัยอิสระชาวออสเตรเลีย

5.1.3 บทความเรื่อง “ย้อนอดีตตลาดจีนลำปาง” ของนายชัยวัฒน์ ศุภกุลกัลกษณ์ อดีตผู้จัดการธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาลำปาง

5.1.4 บทความเรื่อง “คริสต์ศาสนากับการมีส่วนร่วมในพัฒนาการทางสังคมของลำปาง : ศึกษาบทบาทมิชชันนารีอเมริกันระหว่าง ค.ศ.1880-1940” ของ ดร.ประสิทธิ์ พงศ์อุดม ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ประจำสำนักเลขาธิการ สภาคริสตจักรในประเทศไทย

5.1.5 บทความเรื่อง “ร่มผ้า : เอกลักษณ์คู่ลำปาง”ของ ดร.วิชุดา มาตันบุญ นักวิจัยชำนาญการ สถาบันสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.1.6 บทความเรื่อง “คุณย่าเล่าว่า” ของ อาจารย์วิถี พานิชพันธ์ อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.1.7 บทความเรื่อง “โรงงานน้ำตาลเกาะคา” ของ นายทองดี ปิงใจ อดีตครูโรงเรียนเกาะคาวิทยาคม จังหวัดลำปาง

5.1.8 บทความเรื่อง “โรงเรียนจีนในลำปาง : ยกสาย (มัธยมวิทยา) และกงลียิวา (ประชาวิทย์) ของรองศาสตราจารย์สม ไซติ อ่องสกุล อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.1.9 บทความเรื่อง “ล่องสะพาน ชาวเวียงละกอน” : วาทกรรมของการท่องเที่ยว ของ อาจารย์ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยวและการบริการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง

5.1.10 บทความเรื่อง “ทายาทเจ้าหลวงบุญวาทย์ : เจ้าบุญสารเสวตรี ณ ลำปาง” ของนายกิตติศักดิ์ เสงษ์ภูิกุล วิศวกรชลประทาน สำนักงานพัฒนาแหล่งน้ำที่ 1 กรมชลประทาน

5.2 หนังสือเรื่อง 2 ฟากแม่วัง 2 ฟั่นนครลำปาง จัดพิมพ์ครั้งแรกโดยเทศบาลนคร

ลำปางเมื่อ พ.ศ.2551 จำนวน 1,500 เล่ม และจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 โดยจังหวัดลำปาง เมื่อ พ.ศ.2558 จำนวน 500 เล่มประกอบด้วยบทความที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นลำปางจำนวน 8 เรื่องและมีจำนวน 234 หน้า (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2558) ประกอบด้วย

5.2.1 บทความเรื่อง “เมืองเก่าลำปางกับโจทก์ว่าด้วยวิกฤตความเป็นตัวของตัวเอง” ของรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญพันธุ์ พงษ์ละวณิชย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

5.2.2 บทความเรื่อง “พระธาตุหลวงเวียงลำปางกับพระพุทธศาสนาปางกวางค์สำนักสีหล” ของศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล คำริห์กุล ศาสตราจารย์เกียรติคุณภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.2.3 บทความเรื่อง “รถไฟ รถม้า นาฬิกา รัชฎา” ของนายชัยวัฒน์ ศุภกุลกัลกษณ์ อดีตผู้จัดการธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด สาขาลำปาง

5.2.4 บทความเรื่อง “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองนครลำปาง” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ อุ่ทองทรัพย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

5.2.5 บทความเรื่อง “ประชาคมเมืองลำปางกับการก่อตัวของวัฒนธรรมเมืองระหว่าง ปี พ.ศ.2459-2474 ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสิน ปัญญาวุธตระกูล อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

5.2.6 บทความเรื่อง “วิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุก ลำปาง” ของรองศาสตราจารย์ ดร.วรลัญจก์ บุญขสุวรรณ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.2.7 บทความเรื่อง “เมืองต้องคำสาป : ความทรงจำร่วมของสังคมลำปาง”ของอาจารย์ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยวและการบริการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

5.2.8 บทความเรื่อง “เจ้าผู้ครองเมืองลำปางบริจาคสร้างภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วิหารวัดท่าพ้อ เมืองพิจิตร” ของอาจารย์ ดร.ธีระวัฒน์ แสนคำ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ภาพที่ 4 หนังสือเรื่อง “ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง” จัดพิมพ์เมื่อปี พ.ศ.2559

5.3 หนังสือเรื่องร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง จัดพิมพ์โดยจังหวัดลำปาง เมื่อพ.ศ.2559 จำนวน 1,000 เล่มประกอบด้วยบทความที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางจำนวน 8 เรื่องและมีจำนวน 244 หน้า (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2559ค) ประกอบด้วย

5.3.1 บทความเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในเมืองลำปางภายหลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วศิน ปัญญาวุธตระกูล อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

5.3.2 บทความเรื่อง “เศรษฐกิจ การค้าเมืองนครลำปางก่อนการมาถึงของรถไฟสายเหนือ” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ อุ่ทองทรัพย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

5.3.3 บทความเรื่อง “รถไฟและระบบรางกับการเปลี่ยนแปลงผังเมืองลำปาง พ.ศ.2459-สงครามโลกครั้งที่ 2” ของรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

5.3.4 บทความเรื่อง “รถม้า : 100 ปีที่ (ยังคง)อยู่คู่เมืองลำปาง” ของนางสาวเหมือนพิมพ์ สุวรรณภาส นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการประจำพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

5.3.5 บทความเรื่อง “พ่อหนานเสาร์ ทองคำฟู : การสร้าง”ความเป็นไทย” ในจิตรกรรมฝาผนังวิหารวัดพระธาตุจอมปิงและภาพตัวแทนความเป็นสมัยใหม่” ในลำปาง ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญคณิต อารณีย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

5.3.6 บทความเรื่อง “ชุมชนท่าคราวน้อย : พัฒนาการของชุมชนชานเมืองลำปาง” ของนางสาวสุวนันท์ ศิริวรรณ ผู้สื่อข่าวประจำหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน บริษัทมติชนจำกัด (มหาชน)

5.3.7 บทความเรื่อง “เจ้าหญิงศรีนวล ณ ลำปางกับการล่มสลายของเจ้านายลำปาง” ของอาจารย์ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยวและการบริการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

5.3.8 บทความเรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงของโลกทัศน์ชาวเมืองลำปางผ่านจารึกท้ายคัมภีร์ไบเบิลในรอบหนึ่งร้อยปี (พ.ศ.2459-2559) ของอาจารย์ภูเดช แสนสา อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาสังคมและวัฒนธรรมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

6.การหาภาพถ่ายเก่า

ในหนังสือชุดลำปางศึกษาทุกเล่ม ผู้สร้างสรรค์มีเป้าหมายที่จะนำเสนอความรู้เกี่ยวกับความเป็นลำปางและเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนจึงได้สื่อสารเรื่องราวผ่านภาพถ่ายเก่าที่เน้นความเป็นภาพที่เกี่ยวข้องกับเมืองลำปางในทุกมิติ การแสวงหาภาพถ่ายเก่านั้นต้องใช้ความพยายามเพราะผู้สร้างสรรค์ปรารถนาที่จะได้ภาพถ่ายเก่าที่ทรงคุณค่าและหากเป็นไปได้ควรเป็นภาพที่ไม่เคยเผยแพร่ในสื่อใดมาก่อนเพื่อสร้างความน่าสนใจและแปลกตาสำหรับผู้สนใจศึกษา จึงได้แสวงหาภาพถ่ายจากบุคคลสำคัญในลำปาง หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ วัดสำคัญในตัวเมืองลำปาง ภาพจากหนังสืออนุสรณ์งานศพของบุคคลสำคัญ และจัดกิจกรรมประกวดภาพถ่ายเก่าของเมืองลำปางอีกด้วย อย่างไรก็ตามหากเนื้อหาในบทความนั้นไม่สามารถหาภาพถ่ายเก่าที่ไม่เคยเผยแพร่มาก่อนได้จึงจะนำภาพถ่ายเก่าที่แพร่หลายในสื่อต่างๆ มาลงแทน แต่มีใช้ภาพที่เคยลงสื่อออนไลน์หรือสารสนเทศ อนึ่งหากบทความบางฉบับไม่จำเป็นต้องใช้ภาพถ่ายเก่าผู้สร้างสรรค์ก็จะถ่ายภาพด้วยตนเอง จึงทำให้ภาพถ่ายเก่าที่ลงในหนังสือมีคุณค่าต่อการศึกษาและจะมีการอ้างอิงในลักษณะบอกที่มาหรือขอบคุณผู้ที่ให้ความอนุเคราะห์ภาพถ่ายเก่าเหล่านั้นในหนังสือด้วยในทุกภาพ

ภาพที่ 5 สถานกงสุลอังกฤษประจำนครลำปาง ภาพถ่ายเก่าหายากที่เผยแพร่เป็นครั้งแรก ในหนังสือลำปางเมื่อหัวหนึ่งศตวรรษ

7. การประสานงานกับโรงพิมพ์เพื่อจัดพิมพ์หนังสือ

การจัดทำรูปเล่มหนังสือเป็นเรื่องที่ผู้สร้างสรรค์ให้ความสำคัญโดยเลือกโรงพิมพ์ที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานในภาคเหนือ ตลอดจนมีประสบการณ์ในการจัดพิมพ์หนังสือทางวิชาการระดับหนึ่งซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้เลือกโรงพิมพ์ที่มีมาตรฐานในจังหวัดเชียงใหม่เพื่อความสะดวกในการประสานงานการจัดพิมพ์ และใช้เวลาในการจัดพิมพ์และทำรูปเล่มเป็นเวลาประมาณ 2 เดือน ผู้สร้างสรรค์เลือกที่จะจัดทำเป็นหนังสือขนาดพอเหมาะสำหรับการอ่านที่เรียกว่า”พ็อกเก็ตบุ๊ก” เพื่อไม่ให้ดูเป็นหนังสือทางวิชาการจนเกินไป หนังสือทุกเล่มจะมีภาพถ่ายเก่าประกอบเพื่อให้ดูน่าอ่านและเกิดความสบายตา จุดที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปกของหนังสือต้องมีความสวยงามและชวนให้ผู้อ่านสนใจในหนังสือแต่ละเล่ม

8. การเผยแพร่หนังสือ และการจัดประชุมวิชาการ

ในการเผยแพร่หนังสือชุดลำปางศึกษาจะใช้วิธีการมอบให้ห้องสมุดทั้งในมหาวิทยาลัยหลักของประเทศ มหาวิทยาลัยในภาคเหนือ หอสมุดแห่งชาติ โรงเรียนในจังหวัดลำปาง และบุคคลทั่วไปผ่านการจัดประชุมวิชาการ เนื่องจากหนังสือชุดนี้ได้รับงบประมาณจากราชการในการจัดพิมพ์จึงไม่สามารถนำไปจัดจำหน่ายได้เหมือนหนังสือทั่วไป แต่ผู้สร้างสรรค์จะจัดส่งไปยังห้องสมุดหรือหน่วยงานที่จะเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่เพื่อการศึกษาค้นคว้าให้มากที่สุด นอกจากนี้ผู้สร้างสรรค์ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้จากหนังสือชุดนี้ได้มีการเผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุดจึงได้จัดการประชุมวิชาการตาม

ประเด็นที่สอดคล้องกับหนังสือแต่ละเล่ม เช่น การประชุมวิชาการเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงสังคมลำปางในรอบ 100 ปี” เมื่อปี พ.ศ.2559 จัดขึ้นภายใต้ความร่วมมือของจังหวัดลำปางและสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดลำปาง ณ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง เป็นต้น เพื่อให้ผู้เขียนหนังสือได้มีโอกาสบรรยายและแลกเปลี่ยนความรู้ด้านประวัติศาสตร์กับประชามลำปางให้มากที่สุด และใช้โอกาสนี้เผยแพร่หนังสือไปยังกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมการประชุมวิชาการซึ่งประกอบด้วยบุคคลชั้นนำที่ทำงานภาคสังคมและวัฒนธรรม นักวิชาการ ครูบาอาจารย์ในโรงเรียนต่าง ๆ ของจังหวัดลำปาง ผู้แทนของหน่วยงานด้านวัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง เป็นต้น

ผลการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์หนังสือชุดลำปางศึกษานั้นเป็นผลงานสร้างสรรค์ด้านวรรณกรรมโดยผู้สร้างสรรค์ที่ประสงค์จะสร้างผลงานวิชาการให้แก่สังคมท้องถิ่น โดยความร่วมมือจากเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่นที่สนใจเรื่องลำปางศึกษาจึงได้ทยอยจัดทำใช้เวลากว่า 10 ปีเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่นมาโดยลำดับ โดยใช้สถานะของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเพื่อประสานงานขอความร่วมมือจากเครือข่ายนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ และขอรับการสนับสนุนงบประมาณการจัดพิมพ์หนังสือจากหน่วยงานระดับจังหวัดซึ่งพบว่า หนังสือชุดลำปางศึกษาเป็นเอกสารทางวิชาการที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง ดังมีรายละเอียดคือ

1.ความก้าวหน้าทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปาง

ในช่วงเวลาเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้เริ่มจัดทำหนังสือชุดลำปางศึกษานั้น สังคมลำปางยังมีความสนใจใฝ่รู้ในเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่มากตลอดจนมีผู้สร้างสรรคงานด้านนี้มีจำนวนน้อยมาก ผู้สร้างสรรค์และเครือข่ายนักวิชาการที่เขียนหนังสือชุดลำปางศึกษานี้จะเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่บุกเบิกงานวิชาการที่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบให้แก่สังคมลำปาง หนังสือชุดนี้เป็นหนังสือที่หน่วยงานจัดทำขึ้นจึงเผยแพร่โดยวิธีการแจกจ่ายไปตามองค์กรหรือบุคคลที่สนใจไม่สามารถจำหน่ายได้ หนังสือชุดลำปางศึกษานับเป็นเอกสารรวมบทความทางวิชาการซึ่งเป็นผลงานที่เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลและใช้ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มาเป็นกรอบในการศึกษาจึงเป็นผลงานทางวิชาการด้านท้องถิ่นศึกษาที่แตกต่างไปจากเดิมที่เป็นเพียงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ นับเป็นเอกสารทางวิชาการที่มีคุณค่าและสามารถนำไปอ้างอิงในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาและศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจด้านท้องถิ่นศึกษา หนังสือชุดนี้ได้แสดงถึงความก้าวหน้าทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางที่ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองลำปางซึ่งเกิดจากความเปลี่ยนแปลงจากแรงผลักดันของปัจจัยภายในท้องถิ่นเองและผลกระทบจากปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะเนื้อหาบทความส่วนใหญ่จะสนใจการศึกษาประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมในรอบ 100 ปีในยุคที่รถไฟสายเหนือมาถึงนครลำปางที่ทำให้เมืองลำปางเกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมถือเป็นยุคทองของลำปางก่อนที่ความเจริญทางเศรษฐกิจของภาคเหนือ

ตอนบนจะย้ายไปสู่เชียงใหม่หลังปี พ.ศ.2464 เป็นต้นมา ตัวอย่างบทความทางวิชาการที่สำคัญในหนังสือ เช่น เรื่อง “ปัญหาทางประวัติศาสตร์ของเมืองลำปาง” ของสุรพล ดำริห์กุลที่ตั้งคำถามว่า เมืองลำปางโบราณว่าตั้งอยู่ที่ไหน และเรื่อง “เมืองต้องคำสาป : ความทรงจำร่วมของสังคมลำปางของไฟโรจน์ ไชยเมืองชั้นที่เสนอว่า การสร้างตำนานพระแก้วดอนเต้าให้มีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของเมืองลำปางจนกลายเป็นความทรงจำร่วมของสังคมลำปางในเรื่องเมืองต้องคำสาปในที่สุด หนังสือชุดนี้เป็นต้นแบบสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางในเวลาต่อมาได้เป็นอย่างดี เช่น สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางได้จัดทำหนังสือรวมบทความทางวิชาการ เรื่อง “เล่าเรื่องเมืองลำปาง” เมื่อปี พ.ศ. 2559 เป็นต้น

2.คุณค่าของภาพถ่ายเก่า

ภาพถ่ายเก่าที่ได้ปรากฏในหนังสือชุดนี้กว่า 100 ภาพ ผู้สร้างสรรค์จะคัดเลือกอย่างประณีตโดยเน้นภาพถ่ายเก่าที่ทรงคุณค่าและไม่เคยเผยแพร่ในสื่อใดมาก่อนเพื่อนำมาประกอบในหนังสือเป็นลำดับแรก ผู้สร้างสรรค์เห็นว่า ภาพถ่ายเก่ามีความงามและเป็นสุนทรียะทางวัฒนธรรมช่วยให้มองเห็นความงดงามของอดีตและความเปลี่ยนแปลงของเมืองลำปางมาสู่ปัจจุบัน ภาพถ่ายเก่าจำนวนมากได้รับความเอื้อเฟื้อจากทายาทของผู้จัดการบริษัทป่าไม้ในอดีต ทายาทของเจ้านายฝ่ายเหนือ ทายาทของคหบดีคนสำคัญในจังหวัดลำปาง ภาพถ่ายเก่าจากวัดสำคัญของเมืองลำปาง เป็นต้นซึ่งทำให้หนังสือชุดนี้มีความโดดเด่นและทรงคุณค่าอย่างยิ่ง โดยเฉพาะภาพถ่ายเก่าหลายภาพได้เผยแพร่ในหนังสือชุดนี้เป็นครั้งแรก เช่น ภาพอาคารสถานกงสุลอังกฤษประจำนครลำปาง ภาพการทำป่าไม้ในลำปางจากทายาทของผู้จัดการบริษัทบอมเบย์ เบอมาคนสุดท้าย พระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ประทับบนรถม้าครั้งเสด็จจังหวัดลำปางเมื่อ ปี พ.ศ.2510 ภาพเก่าของวัดศรีรองเมือง เป็นต้น ภาพถ่ายเก่าเหล่านี้ทำให้เห็นถึงคุณค่าและเรื่องราวในอดีตของเมืองลำปางจากภาพถ่ายอันเป็นการเสริมสร้างคุณค่าให้แก่หนังสือชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้งสามเล่ม อย่างไรก็ตามหากบทความบางเรื่องผู้สร้างสรรค์ไม่สามารถจะหาภาพถ่ายเก่าที่ไม่เคยเผยแพร่ในสื่อใดมาก่อนก็จะนำภาพถ่ายเก่าจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติหรือหนังสืออนุสรณ์งานศพหรือหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ หากเป็นเรื่องราวในปัจจุบันก็จะถ่ายภาพประกอบด้วยตนเอง

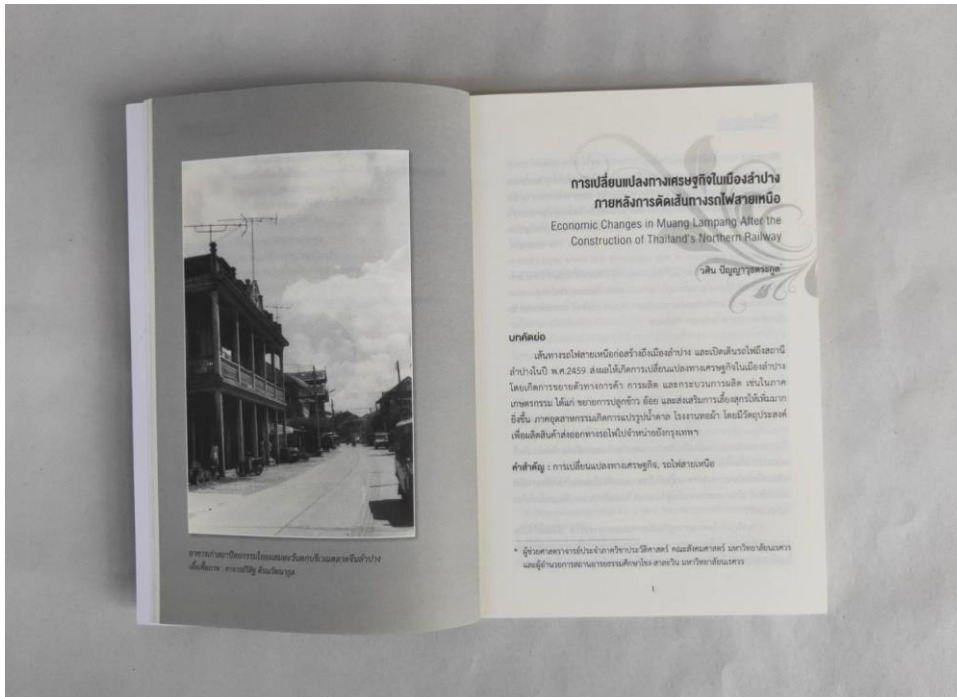
3.ความมีสุนทรียภาพทางวัฒนธรรมและสำนึกท้องถิ่น

แม้ว่าหนังสือชุดนี้เป็นเอกสารทางวิชาการ แต่ได้ทำให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นอันเป็นการสร้างสุนทรียภาพทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความงดงามของอดีตอันรื่นรมย์ของเมืองลำปางและความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตมาสู่ปัจจุบัน ตลอดจนสร้างสำนึกท้องถิ่นให้เกิดขึ้น ผู้สร้างสรรค์และผู้เขียนทุกคนได้เขียนบทความทางวิชาการขึ้นด้วยความรักในท้องถิ่นประสงค์อยากจะให้ท้องถิ่นลำปางเป็นบ้านเมืองที่มีศักดิ์ศรี ผู้คนรักและภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของตนเอง เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมในหนังสือชุดนี้ทำให้คนในท้องถิ่นได้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองอันเป็นถิ่นเกิดไปตามยุคสมัยผ่านความเจริญและความเสื่อมตามเหตุปัจจัยในแต่ละยุค การเข้าใจ

ในความเลื่อมและความเจริญของยุคสมัย ผู้สร้างสรรค์เชื่อว่า ความเข้าใจทางประวัติศาสตร์อย่างมีเหตุผล จะทำให้คนท้องถิ่นมีคุณภาพทางความคิด หากจะรักท้องถิ่นก็รักอย่างผู้มีวุฒิภาวะ และจะได้ร่วมกันนำพา บ้านเมืองแห่งนี้ไปสู่สังคมที่ยั่งยืน นอกจากนี้ผลจากหนังสือชุดนี้ได้ถูกนำไปอ้างอิงและเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของเมืองลำปาง เช่น กิจกรรมระลึกประวัติศาสตร์รถม้ารถไฟ กิจกรรมเฉลิมฉลอง 100 ปีสะพานรัชฎาภิเศก การจัดทำเนื้อหาในละครของกลุ่มละคร ณ หนา การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เทศบาลนครลำปาง พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้เมืองลำปาง (Museum Lampang) เป็นต้นซึ่งเป็นไปเพื่อสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้และความสุขให้แก่คนในท้องถิ่น

4. คุณประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมท้องถิ่น

หนังสือชุดลำปางศึกษานี้เกิดจากความร่วมมือของเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่น โดยมาจากหลากหลายสถาบันที่สนใจในการสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมให้แก่สังคมลำปางซึ่งสะท้อนถึงความเข้มแข็งของการทำงานทางวิชาการร่วมกันเพื่อให้เกิดคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะใช้ในการสอนรายวิชาด้านนาศึกษาของวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง และรายวิชาท้องถิ่นศึกษาของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ตลอดจนรายวิชาแหล่งท่องเที่ยวโบราณคดีประวัติศาสตร์และการอนุรักษ์ของคณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง ตลอดจนเป็นข้อมูลทางวิชาการสำคัญในการจัดทำนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์เทศบาลนครลำปาง และพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้เมืองลำปาง (Museum Lampang) ณ ศาลากลางจังหวัดลำปางหลังเก่า และการทำป้ายนิทรรศการถาวรหน้าโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัยและโรงเรียนลำปางกัลยาณีซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัด โดยเฉพาะบทความของไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (2558) เรื่อง “เมืองต้องคำสาป : ความทรงจำร่วมของสังคมลำปาง” เป็นข้อมูลที่สำคัญในการจัดทำเรื่องเล่าภายในนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์เทศบาลนครลำปาง และผู้สร้างสรรค์ได้รับเชิญให้เป็นกรรมการในการจัดทำนิทรรศการถาวรด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้งสามแห่งซึ่งได้ใช้ข้อมูลและภาพถ่ายเก่าจากหนังสือชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางเป็นข้อมูลหลักในการทำงานให้แก่สังคมลำปาง

ภาพที่ 6 ตัวอย่างบทความในหนังสือเรื่อง “ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง”

สรุปและอภิปรายผล

หนังสือชุดลำปางศึกษาเป็นผลงานสร้างสรรค์ด้านวรรณกรรมด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมที่จัดทำขึ้นจำนวน 3 เล่มในคนละช่วงเวลากัน แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตผลงานวิชาการให้แก่ท้องถิ่นลำปางสำหรับการศึกษาค้นคว้าซึ่งมีความแตกต่างกับงานศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นลำปางก่อนหน้านี้ที่ส่วนใหญ่มักจะเป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นลำปางเป็นส่วนใหญ่เช่น หนังสือเรื่องการศึกษาหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดลำปางของประจักษ์ รักรพงษ์และคณะ (2535) หนังสือเรื่องวัฒนธรรมแต่งกายเมืองลำปางของศักดิ์ รัตนชัยและคณะ (2539) หนังสือเรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมแหล่งศิลปกรรมในจังหวัดลำปางของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดลำปาง (2544) เป็นต้น โดยขาดการวิพากษ์และนำเอาวิธีการศึกษาวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เข้ามาใช้ในการศึกษา หนังสือชุดนี้ได้สะท้อนถึงความก้าวหน้าทางวิชาการด้านท้องถิ่นศึกษาโดยเป็นการทำงานร่วมกันของเครือข่ายทางวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งก่อให้เกิดความมีสุนทรียภาพทางวัฒนธรรม การสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นมีความเข้าใจเรื่องราวท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนเกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น นอกจากนี้ข้อมูลทางวิชาการจากหนังสือชุดลำปางศึกษานี้ได้นำไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑสถานนครลำปาง พิพิธภัณฑการเรียนรู้เมืองลำปาง (Museum Lampang) ณ ศาลากลางจังหวัดลำปางหลังเก่า และการทำป้ายนิทรรศการถาวรหน้าโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัยและโรงเรียนลำปางกัลยาณีซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัด จึงถือได้ว่าหนังสือชุดลำปางศึกษาเป็น

เอกสารที่มีคุณค่าอย่างยิ่งทั้งในทางวิชาการและการสร้างสำนึกรักท้องถิ่นเพื่อนำพาสังคมลำปางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานของข้อมูลทางวิชาการและผู้คนในสังคมที่มีวุฒิภาวะทางความคิดอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

หนังสือชุดลำปางศึกษาเป็นตัวอย่างสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์และเรื่องราวของท้องถิ่นที่เกิดจากความสนใจอย่างต่อเนื่องของผู้สร้างสรรค์และแสวงหาเครือข่ายนักวิชาการมาร่วมมือกันจัดทำ แต่การจัดทำยังจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากคนในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านงบประมาณเพื่อให้มีการจัดทำเอกสารในลักษณะเดียวกันอย่างต่อเนื่องในการสร้างความรู้ในแก่ท้องถิ่นในมิติต่างๆ ยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ เสงฆฎีกุล. (2552). *ภาคกองต้า: ย่านเก่าเล่าเรื่องเมืองลำปาง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มติชน.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2556). *วิถีชุมชนเครื่องมือ 7 ชั้นที่ทำให้งานชุมชนง่าน ได้ผลและสนุก*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สุขศาลา.
- วิเชิต ทวีกุล. (2561). การสร้างประวัติศาสตร์ลำปางโดยปัญญาชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาศักดิ์ รัตนชัย. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 11(1), 57-77.
- ธงชัย วินิจจะกุล (2562). *ออกนอกขนบประวัติศาสตร์ไทย*. นนทบุรี : ฟ้ายเดียวกัน.
- ประชัน รักพงษ์และคณะ. (2537). *การศึกษาหมู่บ้านไทลื้อจังหวัดลำปาง*. ลำปาง: วิทยาลัยครูลำปาง.
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น. (2559 ก). การเคลื่อนไหวของเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะในสังคมลำปาง (พ.ศ.2546-2556). *วารสารศิลปปะและวัฒนธรรม*, 1(1), 224-244.
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (บรรณาธิการ). (2559ข). *ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง*. ลำปาง : สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (บรรณาธิการ). (2559ค). *ลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ลำปาง : สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (บรรณาธิการ). (2558). *2 ฟากแม่วัง 2 ผังนครลำปาง* (พิมพ์ครั้งที่ 2).ลำปาง : สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์. (2561). *น้ำวัง รถไฟ ไฮเวย์ : ประวัติศาสตร์ลำปางสมัยใหม่*. ลำปาง: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์. (2558). เมืองเก่าลำปางกับโจทย์ว่าด้วยวิกฤตความเป็นตัวของตัวเอง, ใน ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (บรรณาธิการ), *2 ฟากแม่วัง 2 ผังนครลำปาง* (พิมพ์ครั้งที่ 2) หน้า 9-39. ลำปาง: สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- ขงยุทธ ชูแวน. (2562). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: ยิบซี กรู๊ป.
- วรวิทย์ สุมาลัย. (2556). การศึกษาพัฒนาการของวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในบริเวณพื้นที่ราบตอนกลางของจังหวัดลำปางก่อนพุทธศตวรรษที่ 24. *วารสารสหวิทยาการ*, 10(1), 152-187.

ศักดิ์ รัตนชัยและคณะ. (2539). *วัฒนธรรมแต่งกายเมืองลำปาง*. ลำปาง: วัชรกิจการพิมพ์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). *สร้างบ้านแปงเมือง*. กรุงเทพฯ: มติชน.

สุรพล คำรหัสกุล. (2562). *เขลางค์นครและเมืองลำปาง มรดกประวัติศาสตร์แห่งลุ่มน้ำวัง*.

เชียงใหม่: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดลำปาง (2544). *สภาพสิ่งแวดล้อมแหล่งศิลปกรรม*

ในจังหวัดลำปาง (พิมพ์ครั้งที่ 2). ลำพูน: อนุรักษ์การพิมพ์.

อดิสร ศักดิ์สูง. (2558). *ประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตทางประวัติศาสตร์*. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.